

Hozzászólás Gábor R. István vitaindítójához

A vitaindító összefoglalja és értelmezi a transzformációs szakasz legfontosabb munkaerőpiaci fejleményeit, továbbá következtetéseket fogalmaz meg az elkövetkező néhány évben várható tendenciákra nézve. A vizsgálódás középpontjában – Köllő János szavaival élve – a munkahelyteremtés nélküli növekedés, tehát az átalakuláskori munkaerőpiacnak az a sajátossága áll, hogy a GDP növekedése nem jár együtt a foglalkoztatási szint emelkedésével. Ezt a jelenséget nevezi a szerző a munkaerőpiac rugalmatlanságának. Azt az álláspontot képviseli továbbá, hogy amennyiben a reálbér és a foglalkoztatási szint között negatív átváltás áll fenn, akkor a közeljövőben inkább a foglalkoztatási szint emelkedése volna kívánatos lassabb reálbér-növekedés mellett.

A vitaindító értékes hozzájárulás a munkaerőpiaci fejlemények megértéséhez. Mind a folyamatok leírása, mind értelmezésük, mind a rugalmatlanság bizonyos fokú oldására tett javaslatok érdekesek és számos megfontolandó szempontot tartalmaznak. A vitaindító elsősorban azért hasznos, mert megjelöli azokat a problémákat, amelyek empirikus elemzésére a munkaerőpiaci kutatásoknak elsődlegesen koncentrálniuk kellene. Az alábbiakban ebben a szellemben csak néhány ponton egészíteném ki az elemzést. Részben néhány kérdést fogalmazok meg a szöveggel kapcsolatban, részben utalok néhány olyan kutatási eredményre, amelyek esetleg árnyaltabbá tehetik a képet, részben új szempontot is felvetnék, amellyel a vitaindítóban vázolt problematika kiegészíthető.

A munkaerőpiac vizsgálatával foglalkozó kutatók többé-kevésbé egyetértenek abban, hogy a transzformációs megrázkódtatás időszakában a magyar (és általában a posztoszocialista) munkaerőpiac másképpen viselkedik, mint egy „normál” piacgazdaság munkaerőpiaca konjunkturális ingadozás esetén. A megrázkódtatás szakaszában a munkaerőpiac rugalmatlan. A kérdés az, hogy mely időszakot tekintjük a megrázkódtatás szakaszának, és ezáltal természetesen meghatározzuk azt az időpontot is, amelytől kezdve „elvárható” a rugalmasabb alkalmazkodás. Ha – amint ez szokásos – a transzformációs megrázkódtatás végpontját 1993-ban jelöljük meg, akkor a rugalmasabb alkalmazkodás 1994-től „várható”. Ha viszont – ahogyan egyes szerzők újabban felvetik – két transzformációs megrázkódtatásról beszélhetünk, akkor lehetséges, hogy valójában még le sem zárult a megrázkódtatási szakasz. Kőrösi Gábornak a vállalati munkaerő-kereslettel kapcsolatos kutatásai egybevágnak egy ilyen értelmezéssel. Eszerint 1993-ig lezajlott egy transzformációs megrázkódtatás, amely a foglalkoztatási szint zsugorodásával járt, ezután pedig privatizációs sokk következett be, és ennek hatása a foglalkoztatási szint további stagnálásában, illetve enyhe csökkenésében mutatkozott meg. Empirikus adatok jelenleg csupán 1996-ig állnak rendelkezésre, és az imént említett szerző becslései arra utalnak, hogy 1994-ben és 1966-ban a vállalatok alkalmazkodása rugalmasabbá vált. A két megrázkódtatás időszakában a kereslet csupán lefelé volt rugalmas, vagyis a termelés-csökkenés a foglalkoztatási szint csökkenésével járt együtt, növekedését viszont nem követte a

foglalkoztatási szint emelkedése, ezzel szemben 1994-ben és 1996-ban az alkalmazkodás szimmetrikussá vált. Természetesen igaz, hogy az aggregált kereslet és ezáltal az aggregált foglalkoztatási szint nem nőtt az aggregált kibocsátásnövekedés hatására, de az eredmények arra utalnak, hogy ez nem lehetetlen az 1996 utáni időszakban, ha a szimmetrikus alkalmazkodás fennmarad, és ha vállalatok nagyobb hányadát érinti az árupiaci kereslet növekedése.

A vitaindító lényeges megállapításokat tartalmaz a magyar munkaerőpiac működési jellegzetességeiről. Ezek közül a belső munkaerőpiacok háttérbe szorulását, és velük szemben a foglalkozási munkaerőpiacok szerepének bővülését, az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatástalanságát, az intézményesített béralku centralizáltságát, illetve ágazati jellegét emelhetjük ki. Mindhárom megállapítást a további kutatásokat remélhetően megtermékenyítő hipotézisnek tekinthetjük. Jelenleg a magyar munkaerőpiac szerkezetéről tudomásom szerint nem folynak empirikus kutatások, ezért nem rendelkezünk megbízható ismeretekkel arról, mekkora a súlyuk a foglalkozási piacoknak, továbbá arról sem, hogy ha a foglalkozási piacok dominálnak, miért nem javul a munkaerőpiac rugalmassága, hiszen például az amerikai példa alapján azt várnánk, hogy ez a piacszerkezet nagyfokú rugalmassággal járjon együtt. Hasonló állítást fogalmazhatunk meg az aktív foglalkozáspolitikai eszközök hatásosságával kapcsolatban. Noha az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök működéséről több tanulmány született az elmúlt időszakban (elsősorban Frey Mária, illetve Chris O'Leary munkáit említhetjük), szisztematikus hatáselemzésről nem beszélhetünk, és semmit sem tudunk e programok költséghatékonyságáról. Végül, kevésbé ismertek a tényleges béralkudozás mechanizmusai és formái, csupán a háromoldalú bértárgyalások eredményeiről rendelkezünk információkkal. Ha a magyar munkaerőpiacra ténylegesen centralizált béralkudozás jellemző, vagy éppenséggel ebben a tekintetben valójában semmiféle érdekvédelem nem működik, akkor megint nem világos, vajon miért nem rugalmasabb a magyar munkaerőpiac.

Végül még egy szempontot vetnék fel, amellyel az elemzés kiegészíthető, s a keresleti alkalmazkodás empirikus vizsgálata gazdagítható lenne. Ez pedig az alkalmazkodást nehezítő tranzakciós költségek problematikája. Kínálati oldalról a bér ajánlatokhoz képest igen magas tranzakciós (mobilitási) költségek nyilvánvalóan akadályozzák a munkaerőpiac rugalmas működését. Ebből a szempontból a reálbér relatív (e költségekhez viszonyított) emelkedése éppenséggel üdvös is lehetne. Keresleti oldalról kevésbé világos, hogy mekkorák ezek a költségek, és mennyiben nehezítik a munkahelyeknek a kínálat feltalálási helyéhez való közelítését.